

W imieniu Kolegium Dyrekcyjnego Instytutu serdeczne życzenia oraz podziękowania złożył Profesorowi Czubińskiemu prof. dr Lech Janicki. W swym wystąpieniu podkreślił zwłaszcza fakt, że sprawowanie przez 10 lat funkcji dyrektora miało miejsce w nie najłatwiejszym okresie w historii kraju, a także i Instytutu. Wymagało to wielu starań i zabiegów, aby funkcjonował on we właściwych i zgodnych z jego rolą i przeznaczeniem warunkach. Wysiłki Profesora Czubińskiego zmierzały zawsze w kierunku utrzymania przez Instytut wiodącej pozycji w szeroko rozumianych badaniach niemcoznawczych. Związane to było także z zapewnieniem Instytutowi odpowiednich warunków finansowych i lokalowych. Wszystkie te starania podejmował Profesor Czubiński z ogromnym zaangażowaniem, poświęcając sprawom Instytutu wiele czasu i sił. W imieniu Kolegium Dyrekcyjnego i własnym profesor Janicki złożył Jubilatowi najlepsze życzenia zdrowia, sukcesów i pomyślności w życiu zawodowym i osobistym oraz jak najmniej kłopotów w kierowaniu Instytutem.

W imieniu pracowników Instytutu serdeczne życzenia oraz podziękowania za trud w kierowaniu całym zespołem, a także za pomoc i zrozumienie w rozwiązywaniu spraw zawodowych i problemów życia codziennego całego zespołu złożyła dr Maria Rutowska.

Podczas uroczystości odczytano także liczne telegramy skierowane do Jubilata, nadesłane z placówek naukowych w kraju i ze świata.

Profesor Antoni Czubiński podziękował wszystkim za życzenia i gratulacje. Zwrócił także uwagę na fakt, że Instytut ma obecnie do przezwyciężenia trudności, zwłaszcza zaś finansowe i związane z utrzymaniem przez Instytut własnego wydawnictwa. Trzeba więc podjąć starania, aby je pokonać, a także rozważyć różne propozycje, które mogą tę sytuację zmienić.

Na zakończenie Profesor Czubiński serdecznie podziękował wszystkim zebranym za udział w uroczystości.

Maria Rutowska

XIV SPOTKANIE DYSKUSYJNE NA TEMAT:
KWESTIA NIEMIECKA W CZERAZAJ I DZISIAJ
(Poznań, 23 - 24 listopada 1988 r.)

Już po raz czternasty w Instytucie Zachodnim spotkali się naukowcy z publicystami prasy, radia i telewizji. Tematem dwudniowej konferencji, zorganizowanej przez Instytut Zachodni, Rozgłośnię Poznańską Polskiego Radia, redakcję „Głosu Wielkopolskiego” oraz Stowarzyszenie Wisła-Odra, była tym razem: *Kwestia niemiecka wczoraj i dzisiaj*. Temat to niewątpliwie aktualny i zajmujący, zwłaszcza w obliczu tak popularnego obecnie hasła budowy „wspólnego europejskiego domu”, budzący kontrowersje i spory. Nic więc dziwnego, że na dyskusyjne spotkanie przybyło do Instytutu Zachodniego liczne grono publicystów-niemcoznawców.

Referat wprowadzający do dyskusji wygłosił dyrektor Instytutu Zachodniego, prof. Antoni Czubiński, który przedstawił ewolucję pojęcia „kwestia niemiecka”. W jego przekonaniu pojęcie „kwestia niemiecka” wiązać należy z położeniem geograficznym, cechami narodu niemieckiego oraz ze specyfiką jego rozwoju oraz dziejów. Mówca podkreślił, że Niemcy są licznym narodem, zdolnym, pracowitym i zdyscyplinowanym, żyjącym w centrum Europy. Przechodził on różne dzieje: gdy Niemcy były podzielone, Europa żyła na ogół w spokoju. Gdy zaś Niemcy były

zjednoczone, narzucały swą wolę innym państwom, dążąc do dominacji w Europie. Po przegranej w III wojnie światowej Niemcy stały się przedmiotem polityki wielkich mocarstw, które starały się sprowadzić naród niemiecki do systemu bezpieczeństwa, tak, aby Niemcy nie zagrażały już Europie. Wprawdzie wśród mocarstw nie było jedności co do dalszych losów Niemiec, to jednak uzgodniono podział. W zamierzeniu miał to być zabieg tymczasowy, ale z czasem porządek ten utrwalił się: powstały dwa państwa niemieckie, prezentujące różne systemy, różne drogi rozwoju. Obecnie — stwierdził A. Czubiński — kwestia niemiecka stanowi część konfliktu między Wschodem a Zachodem, chociaż dzisiaj również w świecie socjalistycznym nie kwestionuje się istnienia jednego narodu niemieckiego, żyjącego w dwóch państwach. Natomiast podtrzymywany przez RFN postulat zjednoczeniowy jest zdecydowanie odrzucany przez państwa socjalistyczne. W zakończeniu mówca postawił kilka pytań, które — jak później okazało się — stały się myślą przewodnią dyskusji. A. Czubiński zastanawiał się, jak w obecnej sytuacji należy widzieć politykę Polski wobec kwestii niemieckiej i czy nasze władze posiadają jasno określoną linię polityczną w kwestii niemieckiej? Jak należy oceniać aktualny układ stosunków na linii Moskwa-Berlin-Bonn? Wreszcie na ile inne jest obecnie widzenie spraw niemieckich przez nasze społeczeństwo? Oraz jak ewolucja sytuacji w świecie, zwłaszcza w układzie stosunków Wschód-Zachód wpływa na kwestię niemiecką?

Z kolei wystąpił prof. Henryk Olszewski z referatem na temat: *Polityczne miejsce sporu zachodnioniemieckich historyków o miejsce III Rzeszy w najnowszych dziejach Niemiec*. Wprawdzie spory w nauce — powiedział H. Olszewski — są czymś normalnym i twórczym, to jednak nie można zgodzić się z niektórymi opiniami konserwatywnych historyków RFN, próbujących rehabilitować politykę III Rzeszy poprzez stosowanie porównań (stawianie analogii między Adolfem Hitlerem i Józefem Stalinem) między zbrodniami hitlerowskimi i zbrodniami stalinowskimi. Weryfikując historię III Rzeszy naukowcy zachodnioniemieccy przypominają ongiś skompromitowaną tezę, że Niemcy były ofiarami Hitlera i pierwszym państwem okupowanym przez narodowy socjalizm. Poza tym próbuje się określić III Rzeszę, okres 1933-45 jako czas wyłomu w dziejach Niemiec, odbiegający od uporządkowanego procesu rozwoju państwa niemieckiego. Mówca poddał głębokiej krytyce tego typu rozważania (zwłaszcza Noltego), wykazując w nich istnienie pozanaukowej manipulacji, brak metodologicznego oparcia, wykazując ich neokonserwatyzm.

W polityce RFN taktyka zmienia się często, strategia znacznie rzadziej, ale cele pozostają te same — stwierdził red. Jerzy Tepli, korespondent Polskiego Radia i Telewizji w Bonn. Wystąpił on z informacją na temat: *RFN a kwestia niemiecka*. W jego przekonaniu główne cele polityki RFN to: zjednoczenie Niemiec i doprowadzenie do konferencji pokojowej. Nie wyklucza się też w RFN zmian terytorialnych w Europie Środkowej, chociaż co bardziej realistyczne koła polityczne w Bonn twierdzą, iż do zmian tych może dojść tylko przy użyciu środków pokojowych i za zgodą stron zainteresowanych. Red. Tepli nakreślił miejsce Polski w polityce zachodnioniemieckiej poruszając również sprawę tzw. ziomekstw oraz problem mniejszości niemieckiej w naszym kraju, obecnie tak często poruszany.

Dr Zdzisław Puślecki przedstawił zagadnienie udziału RFN w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej (*Wspólnota Europejska a handel międzyniemiecki*). Trudno — zdaniem mówcy — przecenić fakt i znaczenie, jakie dla stosunków międzyniemieckich czyli procesów zachodzących na linii RFN-NRD mają sprawy gospo-

darce. Przynależność RFN do EWG oraz fakt traktowania przez Bonn relacji z NRD na specjalnych zasadach przynosi gospodarce wschodniemieckiej ogromne korzyści. To jest główną przyczyną, że NRD posiada najlepszą sytuację gospodarczą spośród wszystkich państw socjalistycznych. I w tym aspekcie należy rozważać kwestię niemiecką.

Już w pierwszym dniu rozwinęła się wielce interesująca dyskusja. Obok wielu spraw pomniejszych przewijało się w niej kilka zasadniczych wątków. Miejsce i rolę NRD w rozumieniu kwestii niemieckiej jako pierwszy poruszył w dyskusji red. Jerzy Rasała — korespondent PAP w Berlinie Zachodnim. Przedstawił on między innymi stanowisko młodego pokolenia NRD wobec kwestii niemieckiej i problemu zjednoczenia, w wielu punktach rozbieżne z polityką i linią władz. Mówca poruszył także sprawę Berlina Zachodniego jako jednego z istotnych elementów kwestii niemieckiej, ważnego punktu na styku stosunków Wschód-Zachód.

Do problematyki wschodniemieckiej nawiązał w swym wystąpieniu także prof. Lech Janicki. Nakreślił on nowe elementy w polityce NRD, zarówno w odniesieniu do przeszłości (uznanie współodpowiedzialności za działania III Rzeszy, co dotychczas było w Berlinie pomijane), jak i wobec aktualnej sytuacji międzynarodowej (przeobrażeń w ZSRR, stosunków z Polską, relacji z drugim państwem niemieckim). Prof. Janicki ustosunkował się również do niektórych ocen polityki RFN zaprezentowanej przez red. Tęplego, stwierdzając, że nie należy w tej mierze stawiać daleko idących uogólnień, gdyż problem np. rewizji granic i zmian terytorialnych w Europie Środkowej jest różnorodnie odbierany w politycznych kręgach Bonn.

Zasygnalizowany przez prof. A. Czubińskiego problem linii politycznej PRL wobec kwestii niemieckiej podniósł w swojej wypowiedzi dr Jerzy Mikosz. Stwierdził on, że w Polsce brak koncepcji polityki wobec Niemiec. Dyskutant zarysował obraz ujmowania kwestii niemieckiej przez polskich decydentów w latach 60-tych i 70-tych, wykazując błędy i nieadekwatność taktyki wobec zachodzących przemian. W przekonaniu dra Mikosza istnieje konieczność wypracowania oryginalnej koncepcji politycznej wobec kwestii niemieckiej. Zasygnalizowany został również problem stosunku społeczeństwa polskiego wobec kwestii niemieckiej: sformułowany tu został zarzut, iż polskie społeczeństwo z coraz mniejszą siłą dostrzega czynnik niemiecki w wymiarze, jakiego należałoby się spodziewać, co zresztą jest wynikiem nieadekwatnego modelu wychowania przez ostatnie 40 lat.

W kolejnych wypowiedziach pojawiły się inne ważne problemy: sprawę dyskusji nad kształtem i treścią podręczników zarówno w PRL jak i w RFN ujął w swym wystąpieniu mgr Zbigniew Kulak — sekretarz Wspólnej Komisji Podręcznikowej PRL-RFN; mówca przedstawił sukcesy i niepowodzenia prac komisji, starając się wykazać różnorodne uwarunkowania jej działań.

Kontrowersyjną kwestię reparacji i odszkodowań wojennych zarysował prof. L. Janicki. Do sprawy tej nawiązał przedstawiciel Stowarzyszenia Wisła-Odra Franciszek Banasiewicz.

Dyskusja była kontynuowana w drugim dniu spotkania. Zainaugurował ją przewodniczący Zarządu Głównego Stowarzyszenia Wisła-Odra — Edmund Męclewski. Mówca nawiązał do kilku kwestii poruszanych wcześniej w dyskusji (również on podkreślił, że Polska nie zdołała wypracować właściwej koncepcji polityki w kwestii niemieckiej, a fakt nieobecności przedstawiciela MSZ na spotkaniu jest wielce wymowny), poruszył także wiele innych zagadnień dając asumpt do dalszej dyskusji. Zdaniem dyskutanta władzom RFN udało się stworzyć nieistniejący w Polsce problem — problem mniejszości niemieckiej. Władze zachodniemieckie

wygrały propagandowo polski gest — akcję łączenia rodzin. W praktyce oznacza to wyjazd z kraju setek tysięcy, głównie młodych i wykształconych Polaków. W taki sposób przegrywamy owoce zwycięstwa nad Niemcami hitlerowskimi — stwierdził w zakończeniu E. Męclewski.

W dalszej dyskusji poruszano różne aspekty kwestii niemieckiej, zarówno w przeszłości, jak i obecne oraz możliwe w przyszłości. Dyskusję zdominowała jednak najbardziej aktualna sprawa: stosunku młodych Polaków do kwestii niemieckiej oraz ściśle z tym związany problem emigracji do RFN. Milion młodych Polaków — powiedział red. Zbigniew Szandar wyjechało w minionych latach do RFN i w najbliższym czasie wyjedzie może drugi milion, jeśli nie zostaną stworzone w Polsce odpowiednie warunki bytu dla młodych ludzi.

Podobne uwagi padły w wypowiedziach dra J. Mikosza i mgra Z. Kulaka. Z kolei doc. Edmund Wojnowski podkreślił konieczność dokonania reorientacji metodologicznej w uświadamianiu młodego pokolenia: przekazania informacji rzetelnej i wieloaspektowej. Podkreślano również nieodzowność przekazania doświadczeń starszego pokolenia młodym Polakom (red. J. Tepli), a także zwrócenie odpowiedniej uwagi na stosunki między młodymi Niemcami a młodym pokoleniem Polaków (red. Piotr Górski, dr Bernard Perlak).

W podsumowaniu zwrócono uwagę jak ważnym nadal pozostaje problem niemiecki, jak wiele nowych przybyło mu aspektów. Stąd też ze wszech miar celową i ważną okazała się dyskusja prowadzona w ciągu dwóch dni XIV spotkania naukowców i publicystów. Biorący w niej udział zarówno referenci, jak i dyskutanci zarysowali nowy obraz kwestii niemieckiej, zwłaszcza w obliczu dokonujących się przeobrażeń w sytuacji międzynarodowej. Fakt ten winna mieć na uwadze polska nauka, publicystyka a także strategia zagraniczna władz PRL.

*Jadwiga Kiwerska**

NASZE WYDAWNICTWA

JAN MAJEWSKI

DROGI I BEZDROŻA SPÓŁDZIELCZOŚCI NIEMIECKIEJ W POLSCE 1919-1939

ark. wyd. 10,0, nakład 1500

Opracowanie opiera się na polskich i niemieckich źródłach archiwalnych, materiałach statystycznych, sprawozdaniach związków rewizyjnych, central bankowych i handlowych oraz literaturze przedmiotu. Rzeczowy układ problematyki obejmuje zagadnienia polityczne, i gospodarcze niemieckiej spółdzielczości, jej program ideowo-społeczny, organizację, działalność gospodarczą przedsiębiorstw spółdzielczych, współpracę związków rewizyjnych z organizacjami politycznymi i zawodowymi rolnictwa oraz z urzędami, instytucjami, bankami Rzeszy, W. M. Gdańska i Bankiem Holenderskim w Hadze. Ostatni rozdział pracy – najważniejszy – poświęcono kredytom zagranicznym dla mniejszości niemieckiej w Polsce.

Niemiecka spółdzielczość, głosząc hasła rewizjonistyczne, uprawiała działalność niezgodną z zasadami spółdzielczości, schodząc w ten sposób na bezdroża swej pracy określonej statutowo.

DO NABYCIA:

- w księgarniach naukowych Domu Książki,
- w księgarni Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań, ul. Zwierzyniecka 7, tel. 402-81
- w Instytucie Zachodnim, Poznań 61-772, Stary Rynek 78/79 (także za pobraniem pocztowym).

